

نخستین کنگره علمی تخصصی دایره المعارف فقه اسلامی صبح امروز با پیام حضرت آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی در مدرسه عالی قضایی قم شروع بکار کرد. متن کامل پیام مقام معظم رهبری که توسط حجت الاسلام و المسلمین حاج محسن اراکی قرائت شد به این شرح می‌باشد:

بسم الله الرحمن الرحيم

نخستین گردهمائی علمی - تخصصی دایره المعارف فقه، پیام آور آن است که در حوزه‌ی علمیه‌ی قم تحول مبارکی که همه چشم انتظار آنند، با آهنگی متین و بی‌وقفه، در حال وقوع است. نگارش دایره‌المعارف فقه بر مذهب اهل بیت علیهم السلام خود، کاری تازه و نیز متکی بر پایه‌ها و ابزارهایی است که آشنائی حوزه‌های علمیه‌ی ما با آن، تازه است. و آنگاه که این کار با چنین پختگی و استواری و فراگیری، پا به عرصه‌ای هستی می‌گذارد، بیننده را به داوری خوشبینانه رهنمون می‌گردد. فقه مصطلح اسلامی، متضمن مجموعه‌ی کاملی از مباحثی است که در عرف علمی امروز علم حقوق نامیده می‌شود و دارای عرصه‌های متنوعی است که مجموعاً متکفل تنظیم روابط میان افراد جامعه‌ی بشری است و نظامات و مقررات حاکم بر زندگی بشر از جهات گوناگون را شامل می‌شود. افزون بر این فقه، روابط میان انسان با خدا را نیز در قالب احکامی متین و مشروح، مشخص می‌سازد که علم حقوق از این بخش، بیگانه است و بدین ترتیب، فقه مصطلح اسلامی از علم حقوق مصطلح جهانی، بسی گسترده‌تر است. و در میان فقه مذاهب مختلف اسلامی، فقه امامیه که متخذ از مذهب اهل بیت علیهم السلام است دارای ذخیره‌ئی گرانبها و دریای عمیقی از تحقیق و تفریع است که نظیر آن را در فقه مذاهب دیگر اسلامی نمی‌توان یافت و این به فقه شیعه غنای فوق‌العاده و بی‌همانند بخشیده است.

از آغاز پیدایش فقه تفصیلی و استدلالی در شیعه در قرون چهارم هجری تا امروز، این دانش دینی روز به روز گسترده‌تر و با کیفیت‌تر گشته و بتدریج از اسلوب و روش استنباطی متقن و استوار که همان روش فقاقت است و علم اصول فقه، عهده‌دار تدوین و تحکیم اجزاء و اصول آن است، برخوردار شده است. در این عرصه، تلاش موفق و مجاهدت‌آمیز هزاران فقیه برجسته‌ی شیعه که در میان آنان صدها مؤلف نامدار و دهها فقیه صاحب سبک و مبتکر دیده می‌شوند، حجم عظیمی از یک حرکت هزار ساله و رو به رشد و دارای محصولی اعجاب‌انگیز را، در برابر دیدگان ما قرار می‌دهد.

این گنجینه‌ی پر بار و کم‌نظیر، امروزه در اختیار فقهاء برجسته‌ی شیعه و مورد استفاده‌ی آنان و تا حدودی آحاد مردم متدین است. لیکن تکریم این ثروت معنوی سه وظیفه‌ی عمده در قبال آن را بر عهده‌ی همه‌ی علاقمندان و متخصصان فقه امامیه قرار می‌دهد. این سه وظیفه عبارت است از: معرفی، بهره‌برداری، و تکمیل. دو وظیفه‌ی اول ناظر به گذشته و اکنون است، و وظیفه‌ی سوم، ناظر به آینده است. بجا است درباره‌ی هر یک از این سه، سخن کوتاهی گفته شود:

1- معرفی: فقه شیعه ناشناخته است - در معلومات غیر مسلمین از فقه اسلام، غالباً جایی ندارد - در کتب استدلالی فقه که از سوی غیر شیعه تدوین می‌شود آراء آن غالباً مورد سکوت و غفلت است - در دایره‌المعارف‌های جهانی و حتی اسلامی آراء آن غالباً در ردیف آراء فقهی مذاهب مهجور قرار می‌گیرد... و این ستمی بزرگ است، هم به دانشی بدین وسعت و عمق و پیشرفت که شاید بتوان گفت: هیچیک از مذاهب اسلامی بتنهائی دارای فقهی با این خصوصیات سه‌گانه نیستند، و هم به کسانی که می‌خواهند از آن بهره ببرند. معرفی این فقه و کشاندن آن به مجموعه‌های جهانی و کتب فقهی دیگر مذاهب اسلامی و مطالعات حقوقی مراکز علمی جهان، خدمتی به علم و به دانشمندان است و این کار باید به شیوه‌ی درست و منطقی انجام شود.

2- بهره‌برداری: بجز در احوال شخصیه و نیز در آنچه مربوط به فرد مسلمان است، فقه اسلامی و از جمله فقه شیعی، در طول قرن‌ها، مورد بهره‌برداری قرار نمی‌گرفته است پس از تشکیل جمهوری اسلامی فقه شیعه یکسره در معرض عمل جامعه‌ی ایرانی است و به تبع آن، در همخوانی با موج همه‌جائی‌گرایی ملت‌ها به اسلام، فقه سایر مذاهب نیز در برخی کشورها به جایگاه قانون‌گذاری نزدیک شده است.

با این همه هنوز توان عظیم فقه، در گره‌گشائی معضلات زندگی و حل نقاط کور در مناسبات اسلامی فرد و جامعه، به کار گرفته نشده و بعضاً، شناخته نشده است. پدیده‌های روزبروز زندگی در مقام استفهام و استفتاء از فقه اسلامی، طبعاً باید به پاسخی قانع‌کننده و حکمی قابل استدلال برسد. بعلاوه، فقه امروز که از پیچیدگی در استدلال و ظرافت همراه با استحکام برخوردار است می‌تواند در تکمیل و پیشرفت دانش حقوق، مورد بهره‌برداری قرار گیرد و راه‌های تازه‌ئی را در برابر محققان مراکز حقوقی جهان بگشاید.

3- تکمیل: با پیشرفت فنی و صنعتی و علمی بشر که بر روی هم‌ی شئون زندگی وی اثر گذارده و سرعت حوادث و پدیده‌های نوین را نسبت به روزگار گذشته چند و چندین برابر کرده است، تعداد موضوعاتی که در معرض پاسخگویی فقه قرار می‌گیرند و فقه باید حکم شرعی آنها را بیان کند و نیز به همین نسبت افزایش می‌یابد. بیشک سرچشمه‌های فقه و نیز شیوه‌ی فقهت برای فهم حکم این موضوعات کافی است، ولی شناخت موضوعی آنها و تحقیق و تدقیق لازم برای تطبیق موضوع با عناوین کلی در فقه و استدلال مناسب و خلاصه بهترین روش برای درک حکم شرعی آن، کاری مهم و راهی دراز است. همچنین ای بسا موضوعاتی که در فقه مطرح گشته و حکم آن واضح است ولی امروزه، موضوع چنان تحول و تطوری یافته که باسانی نمی‌توان حکم آن را از آنچه در گذشته گفته شده است دانست.. در چنین مواردی است که فقهاء عصر باید با روشن‌بینی و احاطه‌ی علمی و پایبندی به روش فقهت از یکسو، و آزاداندیشی و شجاعت علمی از سوی دیگر، مفاهیم جدیدی را در فقه، کشف کرده و احکام تازه‌ئی را با استناد به کتاب و سنت، عرضه کنند. و این تکمیل فقه است. علاوه بر اینها، استفاده از سبک‌های نوین در تدوین و نگارش کتب و رساله‌های فقهی، عمومی و تخصصی، و نیز از روش‌های تحقیق فنی و علمی جدید و حتی استفاده از روش‌های پیشرفته‌ی بحث علمی و به کار بردن ابزارهایی که امروز در تسهیل کار علمی دارای سهم مؤثری است، همه‌ی اینها به وظیفه‌ی تکمیل فقه کمک می‌کند.

آنچه باید صراحتاً اعلام کنیم آن است که تدوین دائرةالمعارف فقه بر مذهب امامیه در مورد هر سه وظیفه‌ی مذکور، اقدامی بزرگ و بسی مؤثر است. این طرح وسیع و ارزشمند در آن واحد می‌تواند هم به معرفی فقه شیعه و هم به بهره‌برداری علمی و عملی از آن و هم بالاخره به تکمیل و توسعه‌ی آن، خدمتی بزرگ بکند.

اینجانب خداوند حکیم و علیم را شکر می‌گویم که این توفیق به جامعه‌ی علمی و فقهی ارزانی گشته است و حوزه‌ی علمیه‌ی قم بحمدالله اولین بار مقدمات شروع به کاری به این عظمت را فراهم آورده است.

و وظیفه‌ی خود می‌دانم که از کلیه‌ی علماء و فضلاء عالیقدری که در این طرح بزرگ سهیم‌اند و دامن همت برای انجام این کار به کمر زده‌اند تقدیر و سپاسگزاری کنم، بویژه از فقیه محقق و عالم بزرگوار جناب حجه‌الاسلام و المسلمین آقای حاج سید محمود هاشمی دامت برکاته که دانش وسیع و اندیشه‌ی پیشرو و همت بلند و توان کاری ایشان موجب شد که آرزوی قلبی اینجانب در عالم تحقق قدم بگذارد و شروع درخشان این کار، امیدهای دیگری را زنده نماید. امیدوارم زحمات طاقت‌فرسای ایشان و همکارانشان در پیشگاه پروردگار متعال مأجور و مورد تأیید و پسند حضرت بقیه‌الله الاعظم ارواحنا فداه باشد.

والسلام علیکم جمیعاً و رحمه‌الله

سیدعلی خامنه‌ای

14/11/72